

Реферат на тему: "Творча постать Миколи Костьовича Зерова"

Микола Зеров

Творча постать Миколи Костьовича Зерова, поета, перекладача, літературознавця, критика, помітно виділяється навіть на тлі багатого на таланти літературного життя 20-х років. Це був митець строгої, вивіреної думки, надзвичайно чутливий до художнього слова, рідкісний ерудит, проникливий історик літератури, блискучий оратор і полеміст. Разом з Максимом Рильським, Павлом Филиповичем, Михайлом-Хмарою та Освальдом Бургардтом він належав до так званої групи "неокласиків". І хоча це літературне об'єднання формально ніколи не зорганізовувалося, все-таки є підстави говорити про певну спільність платформи цих письменників, яка ґрунтувалася, швидше, на загальносвітоглядних засадах, що їх дотримувалися "неокласичних", ніж на подібності естетичних принципів.

Вертаючи сучасникам творчість М. Зерова, варто пройти стежками та дорогами життя цього унікального митця, для якого випала на складний передреволюційний час, на епоху демократичного відродження 20-х років і трагічно завершилася на Соловецьких островах. Він прийняв цю як невідхильний закон і ніде не намагався схитрувати. Йшов чесно і прямо, несучи в грудях, за його ж висловом, "гострої розпуки гострий біль", але водночас і незникаючу буттєву радість.

Дитинство його минуло в мальовничому Зінькові на Полтавщині, де він народився 26 квітня 1890 року в сім'ї Констянтина Іраклійовича Зерова, вчителя місцевої двокласної школи, згодом директора її, а з 1905 року – інспектора народних шкіл уже в Кролевці. Батько походив із селян і добре знав, скільки важе наука. Тому він зробив усе, аби його діти здобули вищу освіту. А з п'яти синів Констянтина Зерова (було ще дві дочки) четверо стали відомими людьми. Крім Миколи – Дмитро, видатний ботанік, академік АН УРСР, Констянтин, гідробіолог і Михайло, поет, що виступав під псевдонімом Михайло Орест. Мати їхня, Марія Яківна, походила з козацького роду Яреськів з-під Диканьки. Вже родинний побут зіткнув, як то майже завжди було в середовищі дореволюційної української інтелігенції, дві мотивні стихії. В сім'ї в ужитку була російська мова. Українська панувала на вулиці. І Марія Яківна знала силу народних пісень, гарно співала їх. Із служницею також розмовляла рідною мовою.

Величезний вплив на національне самоусвідомлення Миколи Зерова справили зіньківський знайомий їхньої родини А. Лещенко і рідний дядько, материн брат П. Яресько.

Інтерес у сім'ї Зерових до літератури був великий. Зокрема, Микола навчився читати в чотири роки і світ класичного письменства залишив глибокий слід у його свідомості.

В юному віці Микола, під впливом батька, також серйозно захоплювався ботанікою,

географією та астрономією.

Закінчивши двокласну Зіньківську школу (цікаво, що його однокласником був П. Губенко, майбутній Остап Вишня *), він з 1900 до 1903 року вчиться в Охтирській гімназії, а у зв'язку з тимчасовим переїздом батьків до Переяслава Микола з 1903 року переходить до Першої Київської гімназії, де вчиться до 1908 року. Це був важливий період становлення літературних та лінгвістичних інтересів майбутнього поета і перекладача. Особливий вплив на нього справив учитель латині С. Трабша, в якого він навчився й необов'язкової

на той час давньогрецької мови. Поглибленим зацікавленням історією Микола Зеров зобов'язаний своїм гімназійним вчителям М. Попову (ще з Охтирки) та М. Лятошинському (в Києві), до речі, батькові відомого композитора. Стійкі позитивні враження лишилися також від професора А. Митюкова, котрий читав прекрасно побудований курс енциклопедії права, і викладача математики інспектора І. Чир'єва. Все це були люди передових поглядів, які не лише давали знання, а й формували громадянське обличчя гімназистів. Проте траплялися й різні сутички з гімназійними викладачами. Вони нерідко набирали гостроконфліктного характеру, політичного забарвлення. Річ у тому, що родина Зерових 1905 року переїхали до Кролевця, де Микола подружився з майбутнім відомим мовознавцем Петром Горецьким, що з ним провівся й прожив разом аж до кінця університету. Так от, на той час у Кролевці виявилися дуже сильними українофільські настрої серед місцевої інтелігенції, які активно формували й деякі погляди М. Зерова. Помітну роль у цьому процесі відіграв місцевий земський бібліотекар М. Халецький, який трагічно рано, в 24 роки помер. Некролог М. Зерова було надруковано в журналі "Світло" (1912. — № 4).

У гімназії за Миколиною ініціативою зароджується так зване кролевецьке земляцтво, що перенесеться згодом до університету як свого роду українська студентська громада. Вчився Микола блискуче, але медалі не одержав саме через опозиційні настрої, за крамолу, як сам сказав.

М. Зеров у ці роки виявляє прекрасні імітаційні здібності – він мав природний хист до перевтілення. Згодом це виявиться і в пародіюванні різних поетів, і безперечно, допомагатиме в перекладацькій діяльності, де відчуття стильових нюансів украї важливе.

З такими літературними уподобаннями прийшов Микола Зеров 1908 року вчитися на історично-філологічний факультет Київського університету. Спершу під впливом порад батька він збирався вступати до Петарбузького університету. Конкурсний іспит з давньогрецької мови витримав, але не мав особливих надій потрапити на казенний кошт. Отож виїжджає до Києва – крім того, Петербург на романтично настроєного юнака (його вже хвилюють відгомони козацької історії) справляє гнітюче враження.

У Київському університеті М. Зеров мав намір спеціалізуватися з історії та літератури Давнього Риму, але відповідних фахівців на факультеті не виявилось. Акцент був поставлений на вивченні греків, до серйозної роботи над якими М. Зеров не почувався достатньо підготовленим. Тоді він перейшов на російський історичний відділ,

та нудна робота над переписними книгами, якою навантажував студентів історик Довнар-Запольський, швидко відбила охоту і від цієї спеціалізації. В решті, не шукаючи вже собі керівника, вирішив зайнятися українською історіографією і почав писати під номінальною орудою приват-доцента В. Дашкевича курсову роботу "Літопис Грабянки як історичне джерело і літературна пам'ятка". Це була перша серйозна наукова робота Миколи Зерова, що її він виконував протягом двох років (1913 - 1914).

До того часу це вже був сформований, як на студентський вік, дослідник. Із 1912 року він друкує свої статті в українському педагогічному журналі для см'ї і школи "Світло", а з наступного року доволі регулярно виступає з рецензіями в газеті "Рада". Більше того М. Зеров у 1908-1913рр. стає

одним із провідних діячів київської української громади. Він читає ряд доповідей, бере участь в обговоренні літературних та політичних проблем, хоча крен саме в літературну сферу переважає.

У травні 1914 року М. Зеров блискуче захищає курсову роботу "Літопис Грабняки як історичне джерело і літературна пам'ятка", але при університеті його не залишають - дався взнаки брак постійного керівника. Правда, голова державної комісії професор-латиніст А. Грушка намагався на цьому наполягти, бачачи унікальні здібності студента. Але нічого в нього не вийшло, та й, мабуть, діяльність Зерова в українській громаді, його публічні виступи не залишилися непоміченими університетським начальством.

Одне слово, Микола Зеров їде вчителювати до Златопільської гімназії. Це була глуха провінція. Єдине, що згладжувало прикрість периферійного "небуття" - викладання латини, в яку Зеров був буквально закоханий.

У 1917 році йому вдається вирватися з провінційної задушливості - Зеров бере участь як один із секретарів і як член редакційного комітету друкованого органу в Першому (квітень) і Другому (серпень) Всеукраїнських учительських з'їздах. Через кілька його виступів наскрізною лінією проходить турбота про покращення освітньої справи на Україні. Він настільки перейнятий проблемами організаційними, що здається, назавжди порине в шкільну справу.

Конструктивні думки, очевидно, не залишилися непоміченими - з вересня 1917 року М. Зеров працює вчителем Київської 2-ї української гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства, де викладає латинь і секретарює в педагогічній раді. В ньому прокидається науковець, літературний критик.

Він читає ряд суто літературознавчих лекцій, а з початку 1918 року активно виступає як літературний критик на сторінках журналу "Книгар". І виявляється, М. Зеров мав не тільки пропозиції по вдосконаленню шкільної освіти, але й чітко бачив завдання, які пекуче поставили на порядок денний розвитку української літератури.

У долі Миколи Зерова відбуваються істотні зміни. 13 лютого 1920 року він одружується з Софією Лободою - починається новий етап життя. Він серйозно думає про планомірну наукову працю. 2 травня Зерова обирають дійсним членом філологічної секції Українського наукового товариства.

Того ж року виходять підготовлені ним книжки "Антологія римської поезії" та

"Нова українська поезія", — помітні віхи тогочасного літературного життя.

Проте влітку М. Зеров тяжко перехворів на черевний тиф. Рік видався неврожайним, місту загрожував голод. Аж раптом у Києві об'явився директор Баришівської соціально-економічної школи Микола Сіماشкевич, котрий запросив М. Зерова на роботу викладачем української літератури та історії. Правда, вийшло так, що він ще й учив усіх бажаючих і своєї улюбленої латини, хоча вона як предмет, непотрібний пролетаріатові, була скасована для викладання по всіх навчальних закладах.

Платили вчителям – мізер, зате видавали натуру (харчі, паливо, гас), що на час економічної розрухи і невпевненості виглядала значно твердішою "валютою". І саме це дало змогу більш-менш забезпечено перебути тяжкі літа.

М. Зеров не тільки виголошував доповідь в київській підготовленій аудиторії або брав участь у різних фахових обговореннях, а й часто виступав перед простою баришівською громадою – і завжди з незмінним успіхом.

Ясна річ, М. Зеров прагнув повернутися до Києва, де поле і викладацької, і наукової діяльності було значно ширшим.

Нарешті, у вересні 1923 року його запрошують на роботу професором української літератури до Київського інституту народної освіти. З 1 жовтня він розпочав тут свої лекції, про які згодом ходитимуть пишні легенди.

Одночасно він – професор української літератури в Київських кооперативному технікумі та другій торговопромисловій школі. На ці факти варто звернути увагу сьогодні. У 20-ті роки широко практикувалося залучення найповажнішої професури до викладання української літератури навіть у таких, далеких від філології, закладах. Крім них, М. Зеров у різний час викладає також у Київському археологічному інституті, в залізничному технікумі, Інституті лінгвістичної освіти, у вечірньому освітянському університеті. Додамо сюди численні курси та семінари, і тоді збагнемо величезний обсяг роботи, здійсненої М. Зеровим на освітянській ниві. Й скрізь його лекції мали колосальний успіх, слухати їх приходили студенти з інших курсів і навіть з інших вузів та технікумів.

Цей рік ознаменований для М. Зерова й виходом у світ його вимріяної "Камени". Задум визрівав давно, автор ділився ним у листах до М. Рильського, П. Филиповича, М. Хвильового, П. Тичини, а першому навіть надсилав рукопис майбутньої книжки.

У "Камені", окрім перекладів з давньоримських поетів та з Ж. Ередіа, автор включив одинадцять своїх сонетів та вісім александрійських віршів. "Дебютантові" виповнилося тридцять чотири роки. На той час він уже перейшов смугу розважально-бурлескного віршування та пересмішницько-імітаційних екзерсисів, "переварив" у собі певні символістичні впливи і, зрештою, взагалі самоозначився у ставленні до своєї поезії. Виявлена Миколою Зеровим наполегливість при виданні "Камени" свідчить, що він вірив Музі – хай і постійно сумнівався в естетичній цінності своїх віршів.

Він належить до поетів, які буквально копіюють реально побачене або точно відтворюють знане, але внутрішня напруга висловлюваної думки настільки висока,

асоціативна спроможність образів до такої міри потужна, що неминуче викликає поетично містке узагальнення.

М. Зеров володів дивовижною здатністю поєднувати заземлену конкретику своїх описів із філософської глибини узагальненнями. У його поетичному мікросвіті водночас вміщається макростів тисячолітньої культури. Можна лише подивуватися, з якою невимушеною природністю співіснують думки ("Сагою дивною, без демена й весла, Ми пропливали вдох, я й чарівник Вергілій"). Душа поета повно вбирає в себе те, що для іншого не більше, ніж знак минулого. Навіть звичайнісінькі дороги в закурених полтавських полях для чутливої душі відкривають магічний зв'язок часів і поколінь, нерозтрачений потенціал людської спільності:

Я знаю їх – мов спомин ранніх літ,
Мов Гоголя невитравлений світ,
Мов співи давнини повноголосі.
У балки пливучи з розмитих круч,
В моїх душах відрипуються й досі
Тягучі ритми опішнянських "куч".

Досі ми переважно вели мову про вірші різних років, де фокусувалася ця одна з центральних ідей творчості Миколи Зерова. Проте, звісно, еволюцію його як поета можна визначити й у часі. Тож 1924 року вийшла його книжка "Камена", куди автор включив 19 оригінальних віршів. І відразу стало очевидним, що українській літературі відкрився великий майстер.

"Камену" Микола Зеров упорядкував дуже старанно. І навіть не вмістив у першу книжку всіх своїх уже написаних на той час поезій. Збірка складається з трьох розділів – "Самотній мед", куди, крім чотирьох перекладів з Ередія та одного з Буніна, увійшли одинадцять сонетів Зерова; "Media in barbara"*, що вміщує в собі вісім оригінальних александрійських віршів; "Римляни", розділ перекладів з Вергілія, Горація, Тубулла, Овідія та Марціала.

Ще в "Камені" він умістив два александрійських вірші "Овідій" і "Безсмертя", де доля поета-вигнанця роковою проекцією накладалася на власні тогочасні роздуми автора. Просторово-чосова інтенсивність переживань Миколи Зерова втягувала в його поетичний космос всі близькі йому за духом здобутки людства. Мабуть, існує перегук світовідчужань й через тисячоліття – що ми виразно бачимо на прикладі ірраціональної єдності душевних струмів Овідія і Зерова. На засланні Микола Зеров не раз згадує долю давньоримського поета і, безперечно, порівнює її зі своєю. Думаю, він уже впевнився і в тому, що його життєве призначення також не виявиться марним і підвладним забуттю. На соловках фактично довелося проживати те, що поетичною магмою вилилося в тверді рядки "Овідія" ще на початку 20-х років:

Убогий, дикий край! Весною бруд і холод;
Улітку чорний степ: ні затишних гаїв,
Ні виноградників, ні золочених нив.
А там морози знов і небо в сивій ризі.

І от риплять вози, копита б'ють по кризі,
Вривається сармат, і все плюндрує вкрай,
І бранців лавами вигонить за Дунай.

... "Камена", власне - її оригінальна частина, перевершила, безперечно, всі сподівання М. Зерова. І хоча він продовжує себе називати "бібліофагом" і щиро дивуватися, чим приваблюють читача його "скупі слова", та впевненість у своїх силах дедалі більше оволодіває ним. Попри вульгарні випадки скороспілої на судження критики, "Камена" дістала схвалення людей, думку яких автор високо цінував. О. Білецький у своїй рецензії відзначив: "В усіх трьох частинах - дух класичного спокою, висока майстерність вірша, добірна мова і все це без всякої манерності, навпаки - надихане прекрасною простотою". М. Хвильовий відгукнувся на надіслану книжку: "Вашу "Камену" одержав; дуже дякую. Дуже мені подобається розділ оригінальних віршів. Цікаво та, що коли в особі Рильського неокласика найшла свій розмах, то в Вашій особі втілено загиблення. Не погоджуючись з трактовкою деяких тем, я все ж страшенно шкодую, що Ви так мало пишете оригінальних віршів".

А в тому ж 1930 році М. Зеров написав черговий томик своїх поезій під прикметною назвою "Друга Камена" і подарував його своєму московському приятелю, сонцелюбові, як він називав його згодом - професорові, членові-кореспонденту АПН СРСР Геннадію Євгеновичу Жураківському. Трохи раніше

інший варіант "Другої Камени" був подарований М. Рильському. А в 1934 році поет підготував друге видання "Камени" для друку, яке так і не побачило світу. Згодом саме рукопис цієї книги ліг в основу "Вибраного" (1966), хоча деякі

поезії, зокрема - "Так як нам жить хвилиною легкою", "Цегляний цоколь і залізні ґрати", не змогли пробитися до друкарського верстата навіть під час хрущовської "відлиги", яка, правда, вже змінювалась ожеледицею.

Коли поглянути на весь віршовий доробок Миколи Зерова, то його поезія легко ділиться на цикли (Крим, Одісея, Київ, "астрономічні" та "архітектурні" сонети, поетичні інтерпретації художніх творів, літературні суперечки, історичні постаті і т. д.). розширюючи коло своїх поетичних візій, Микола Зеров постійно продовжував тематичні лінії, які накреслив уже на початку літературної діяльності.

Він глибоко й широко розумів дійсність. Для нього традиція, неперервна нитка зв'язку історичних епох були такими ж складовими частинами його епохи, як революція, громадянська війна, НЕП, голод, будівництво майбуття. Але й це ще не все. Зеров-літературознавець, Зеров-культуролог мав виважену концепцію розвитку культури - в світовому масштабі. Він визнавав певну автономність духовної еволюції людства, намагався дослідити її закони, взаємовпливи різних течій, традицій. Він бачив внутрішню рівновагу і самозбалансованість цієї сфери дійсності й розумів, що її збагачення полягає в урізноманітненні, але через дотримання традицій. Нічого не з'являється випадково в космосі людського духу, все має свої причини і наслідки, висхідні й спадаючі лінії. Передуючи приміткам до розділу "Римляни", він у "Камени" зі справдешною зацікавленістю в розвитку радянської літератури писав про необхідність

молодим поетам учитися в класиків поважному ставленню до техніки слова. Зеров точно спостеріг сиптоми хвороби, що згодом масово поширилася в нашому письменстві – провінційна сірятина, яка особливо небезпечна там, де ще не викристалізовано стійких традицій, де ще не так багато взірців, де технічний бік справи завжди виглядав другорядним поряд з тими суспільними потребами, що їх задовільняло слово. Все це повною мірою стосувалося молодого українського радянського письменства. Та й сьогодні, коли ми визнаємо штучно утворений низький престиж української літератури, слід повернутися до осмислення аргументів М. Зерова. У 20-х роках примітивізований, але вкрай ідеологізований вільний вірш як пошесть пройшовся по художньому смаку народу. У результаті – втрата інтонаційного різномаїття фрази, убогість словника, шаблонний синтаксис, брак економії слова, втрата національного колориту. Все це ми щедро пожали в 30 – 50-х роках, дещо дійшло й до наших часів, і все виправдовувалося чи не єдиним – нібито службою сучасності. Абсурдність таких уявлень М. Зеров намагався розтлумачити ще в 1924 році: "... Кілька слів про сучасність, що тільки про неї тепер говоримо і сперечаємось. Вимагаючи від поетів служби сучасному, чи ж з'ясували ми, що тільки лірик-імпресіоніст може дати нам відчуття тої хвилиної, щораз далі пересовуваної грані між минулим і майбутнім, яку, звичайно, звемо теперішністю; що поет-епік, беручись за свої великі й малі полотнища, неминуче пише про минуле, бо, як говорить один дотепний письменник, "поема вимагає певного віддалення, щоб затерало деталі", і "гору можеш охопити поглядом тоді, коли стоїш оддалік од неї, а не тоді, коли на неї лізеш".

Дата його смерті довгий час лишалася невідомою. Тепер вона з'ясована точно. Постановою трійки управління НКВС Ленінградської області 9 жовтня

1937 року М. Зерову, П. Филиповичу, М. Вороному та Б. Пилипенку була при перегляді їхньої справи винесена вища міра покарання. Причини ? Хто не це відповість? Розстріляли їх 3 листопада, точно в третю річницю похоронів Костика...